

**Jadwiga Lipińska, Monika
Kołodko, Janina Wiercińska, Hubert
Górski, Zbigniew Szafranski**

Deir El-Bahari. Świątynia Totmesa III

Informator Archeologiczny : badania 14, 279-280

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Architekci misji kontynuowali badania nad historią budowy świątyni i nad modulem architektonicznym użytym przez starożytnych architektów. W związku z tym przeprowadzono szereg sondaży. W ich wyniku zlokalizowano wszystkie depozyty fundacyjne znane z raportów Naville's i Winlocka /Misje angielska i amerykańska/, ale niedokładnie zaznaczone na opublikowanych planach świątyni. Znalaziono również fundamenty niezachowanej rampy kaplicy Hathor.

Egiptolodzy misji prowadzili prace dokumentacyjne i studyjne nad kilkoma elementami świątyni. Osiągnięto postęp w badaniach dekoracji górnego portyku, gdzie umieszczono najwięcej bloków pozwalających na nową interpretację tej części świątyni. Uzupełnienie najgorzej zachowanych scen wskazuje, że portyk przedstawiał koronację królowej Hatszepsut na faraona.

Również wiele fragmentów umiejscowiono w dolnym, północnym portyku. Trwa opracowywanie projektu jego rekonstrukcji.

Weryfikowano również dokumentację rysunkową ścian dwóch kaplic Anubisa i wspomnianego portyku dolnego do ich planowanej publikacji. Wykonano też ostateczną weryfikację dokumentacji kaplicy ptolemejskiej do pracy będącej w druku. Prowadzono również dokumentację - kopie 1:1 i fotografie - scen narodzinowych w portyku narodzin i scen w różnych częściach świątyni, które były niszczone i rekonstruowane w starożytności. Ta ostatnia dokumentacja została wykonana w związku z przygotowywaną pracą o historii dekoracji świątyni.

DEIR EL-BAHARI
Świątynia Totmesa III

Polska Stacja Archeologii
Śródziemnomorskiej
UW w Kairze
Egipska Służba Starożytności

Badania prowadziła doc.dr Jadwiga Lipińska, udział wzięli mgr mgr Monika Kołodko, Janina Wiercińska, Hubert Górski i Zbigniew Szafranski. Finansowała Stacja AŚUW. VII kampania dokumentacyjno-konserwatorska. Prace rekonstrukcyjne przy świątyni Totmesa III.

Prace skoncentrowane były na dwóch podstawowych zagadnieniach: kontynuowaniu dobierania i składania fragmentów reliefów w magazynach zabytków z wykopalisk oraz segregowaniu, porządkowaniu i studiowaniu ogromnej masy architektonicznych fragmentów z piaskowca, składowanych prowizorycznie w czasie wykopalisk na terenie świątyni i w jej pobliżu. W wyniku kontynuacji rozpoczętego w poprzednim sezonie dobierania i zestawiania rozbitych partii dekoracji ściennej, głównie rzeźbionych w wapieniu, uzyskano przy końcu sezonu blisko 80 m² zrekonstruowanych powierzchni dekoracji, składających się z 202 odrębnych

części scen. Dotychczas największa partia zrekonstruowanej z fragmentów ściany mierzy 3,5 m wysokości i 2,5 m długości. Odtworzono także część dekoracji niszy i przyległej ściany, przy czym udało się połączyć 287 fragmentów. Podobnie jak w ubiegłym sezonie, zestawianie dokonywane jest prowizorycznie, przy użyciu podpór z cegły i kamienia, a zestawione reliefy wszystkie znajdują się w magazynie. Z uwagi na polichromię zachowaną na reliefach i konieczność opracowania właściwych metod jej zabezpieczenia i łączenia fragmentów, nie stosuje się trwałego spajania odnalezionych koneksji. Metody zaś trwałej rekonstrukcji reliefów zależne będą od ostatecznego przeznaczenia tego materiału zabytkowego. Trudno jest w chwili obecnej stwierdzić, czy możliwe będzie dokonanie choćby częściowej rekonstrukcji ścian świątyni na ich pierwotnym miejscu, czy też ten ogromny materiał o wielkiej wartości artystycznej i naukowej zostanie ekspozycyjny w muzeum.

Segregację i uporządkowanie kilku tysięcy odłamków piaskowcowych w lapidariach zakończono. Wydzielono następujące grupy elementów architektonicznych: architrawów, kolumn, filarów, gzymsów, obramowań okiennych, bloków stropowych, nadproży oraz kilku kategorii konstrukcyjnych bloków o powierzchniach opracowanych bądź pokrytych zaprawą.

Osobnym problemem stała się konserwacja odkrytego w 1965 r. posągu króla Totmesa III siedzącego na tronie. Ten blisko 2-metrowej wysokości posąg, o częściowo zachowanej polichromii, wykonany został ze sjenodorytu, materiału, w którym składniki mineralne mają różne współczynniki rozszerzalności pod wpływem zmian temperatury. Jak ogromna większość rzeźb modelowanych w tym materiale, tak i ten, niemal kompletnie zachowany posąg, ma siatkę głębokich spękań powierzchni i w niektórych partiach daleko posunięty rozpad kamienia. Zespół konserwatorski kierowany przez dr. Zdzisława Bąkowskiego zabezpieczył zabytek i dokonał badań, aby w ciągu najbliższych sezonów przystąpić do przeprowadzenia trwałego zakonserwowania posągu.

DOLINA KRÓLÓW
Grobowiec Ramzesa III

Polska Stacja Archeologii
Śródziemnomorskiej
w Kairze

Badania prowadzili dr Marek Marciniak,
mgr Maciej Witkowski i Zbigniew Doliński,
fotograf. Finansowała Stacja ASUW. Czwarty
sezon prac dokumentacyjnych. Grobowiec
Ramzesa III.

Kontynuowano prace badawcze i dokumentacyjne, które skoncentrowały się głównie w Sali Sarkofagowej i czterech bocznych pomieszczeniach z nią połączonych. Wykonano około 50 rysunków w skali 1:10, wszystkich ścian i filarów w Sali Sarkofagowej. Skalowane rysunki były jedyną możliwą formą udokumentowania niezwykle silnie zniszczonych